

Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης-Θεσσαλονίκη 1997	Αρχαιολογικοί Περιπάτοι, «Η Αρχαία Αγορά»
»	Αρχαιολογικοί Περιπάτοι, «Στα Βυζαντινά τείχη»
»	Αρχαιολογικοί Περιπάτοι, «Μουσείο Ύδρευσης»
»	Αρχαιολογικοί Περιπάτοι, «Η προϊστορική Τούμπα»
»	Αριστοβούλος «Στη Βεργίνα»
Προγραμματική Σύμβαση Δήμων Σερβίων-Αιανής-Βελβεντού	Σέρβια: πολιορκώντας την σκληρή πόλη

ΕΠΚΑ = Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.
ΕΒΑ = Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Παραδείγματα από τρεις ευρωπαϊκές χώρες

Εύα Φουρλίγκα

Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος

Κλεονίκη Νικονάου

Μουσειοπαιδαγωγός-Ιστορικός της Τέχνης

Κώστας Κασβίβης

Δάσκαλος-Αρχαιολόγος

Ιουλία Γαβριηλίδου

Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος

Μέρος του ερευνητικού προγράμματος «Έρευνα της ελληνικής και ευρωπαϊκής εμπειρίας για την εφαρμογή στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση καινοτομικών μορφών εκπαίδευσης σε θέματα ιστορίας και πολιτισμού» αποτέλεσε η έρευνα της ευρωπαϊκής εμπειρίας στην εφαρμογή Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Πολιτισμού (ΕΠΠ) με στόχο τη συστηματική διερεύνηση των χαρακτηριστικών που αφορούν το σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων για μαθητές, με αντικείμενο την αρχαιολογία και το υλικό παρελθόν. Μέσα από έρευνα στο διαδίκτυο και στη βιβλιογραφία, εντοπίστηκαν εκπαιδευτικά προγράμματα και δραστηριότητες που διεξάγονται στην Ευρώπη, και στη συνέχεια αναπτύχθηκε αλληλογραφία με 170 συνολικά μουσεία και φορείς της Γερμανίας, της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας για την αποστολή υλικού και πληροφοριών σχετικών με τα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία αφορούν θέματα αρχαιολογίας και ιστορίας της τέχνης και υλοποιούνται στις χώρες αυτές. Στο κείμενο που ακολουθεί παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τις εκπαιδευτικές προσφορές σε θέματα αρχαιολογίας από 38 μουσεία του εξωτερικού, τα οποία ανταποκρίθηκαν στην έρευνα. Συγκεντρώθηκε υλικό (ενημερωτικά έντυπα, φυλλάδια με πληροφορίες για τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, εκδόσεις για παιδιά και ενήλικες, έντυπο υλικό για τους εκπαιδευτικούς, φύλλα εργασίας για τους μαθητές, περιοδικά, παιχνίδια και κατασκευές¹), το οποίο μελετήθηκε παράλληλα με τη σχετική βιβλιογραφία και τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από το διαδίκτυο.

M. Βρετανία

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας² στη Μ. Βρετανία παρατηρείται μεγάλη ποικιλία στις

μορφές των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Πολιτισμού. Τα περισσότερα μουσεία διαθέτουν Τμήμα Επικοινωνίας, το οποίο επιδιώκει να προσδιορίσει το κοινό του μουσείου και να του προσφέρει δραστηριότητες που θα σχετίζονται με τις συλλογές του και θα ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και στις ανάγκες του. Τα περισσότερα μουσεία φροντίζουν οι εκθέσεις τους να είναι ελκυστικές από το κοινό και να μην απευθύνονται μόνο στους «ειδικούς». Μέρος της επικοινωνιακής πολιτικής των μουσείων είναι το Τμήμα των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, το οποίο αποτελεί σημαντικό τομέα της διοίκησης τους (Hooper-Greenhill 1991). Επίσης, ενδεικτικό της εκπαιδευτικής πολιτικής των βρετανικών μουσείων είναι η συνεργασία μουσείων που βρίσκονται στην ίδια περιφέρεια ή στην ίδια πόλη, προκειμένου να εξημερτηθούν το κοινό τους και ιδιαίτερα τους μαθητές. Έτσι τα μουσεία αυτά μπορεί να σχεδιάζουν μια κοινή εκπαιδευτική πολιτική, χρησιμοποιώντας από κοινού τις συλλογές τους.

Αναλυτικό πρόγραμμα και εκπαιδευτική πολιτική των μουσείων

Η εκπαιδευτική πολιτική των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων στην Αγγλία παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. Τα μουσεία ενδιαφέρονται να προσφέρουν κατά το δυνατόν περισσότερες δραστηριότητες είτε στις αίθουσες των εκθέσεων τους είτε σε χώρους ειδικά διαμορφωμένους για μαθητές και για εξωσχολικές ομάδες. Χαρακτηριστικό όλων αυτών των δραστηριοτήτων είναι η προσπάθειά τους να συνδέονται με το σχολείο, αλλά και η πρόθεση πολλών μουσείων να βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να εκπονήσουν μόνοι τους τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα ανάλογα με τις δυνατότητες και τις ανάγκες της τάξης τους. Έτσι τα περισσότερα μουσεία σχε-

Children from Hunt Park School, Molesey, at Elmbridge Museum.

Chertsey Museum
The Cobles
33 Winkler Street
Chertsey
Barnes
KT16 6AT
Tel: 01892 563794

Egham Museum
First Floor
The Library Inn
High Street
Egham
TW20 9EJ
Tel: 01344 842308

Elmbridge Museum
Church Street
Weybridge
Surrey
KT13 8DE
Tel: 01932 843373

Museumspädagogische Angebote
der Staatlichen Museen zu Berlin

Ägyptisches Museum und Papyrussammlung
Antikensammlung – Gemäldesaal
Museum für Naturkunde
Kunsthistorisches Institut
Kupferstichkabinett – Münzkabinett
Museum für Indianische Kunst
Museum für Islamische Kunst
Museum für Ostasiatische Kunst
Museum für Europäische Kunst
Museum für Völkerkunde
Museum für Vor- und Frühgeschichte
Museum für Naturkunde
Museum für Naturkunde
Museum für Naturkunde
Museum für Naturkunde
Museum für Naturkunde

Φόκελος για εκπαιδευτικούς (Αγγλία).

διάζουν την εκπαιδευτική τους πολιτική με βάση το Εθνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα (National Curriculum), το οποίο εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1988.

Μορφές εκπαιδευτικής πολιτικής των μουσείων

Οι εκπαιδευτικές προσφορές των μουσείων, που έχουν ως αποδέκτες τόσο τους μαθητές όσο και τους εκπαιδευτικούς, παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία και ευελιξία. Οι πιο χαρακτηριστικές είναι οι εξής:

α. **Προγράμματα ενημέρωσης εκπαιδευτικών.** Τα προγράμματα αυτά βοηθούν τους εκπαιδευτικούς να σχεδιάσουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες στο μουσείο.

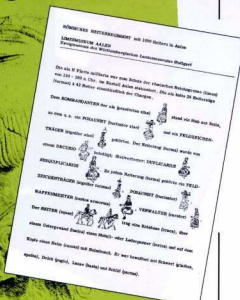
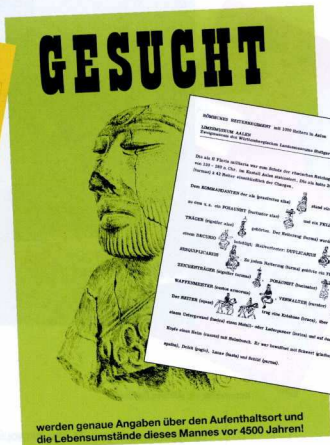
β. **Χρήση και μελέτη αυθεντικών αντικειμένων στο μουσείο** (Durbin et al. 1990, Mitchell 1996), όπου δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να ασχοληθούν με αυθεντικά αρχαιολογικά αντικείμενα (handling collections).

γ. **Δανειστικές συλλογές** (loan services). Ο στόχος των δανειστικών συλλογών είναι να υποστηρίξουν την εργασία του εκπαιδευτικού στην τάξη, με την παροχή επιστημονικής γνώσης και μουσειακού υλικού (αυθεντικού και μη). Και σ' αυτή την περίπτωση ισχύει η λογική της διασύνδεσης, κατά προτίμηση διαθεματικού χαρακτήρα, με το αναλυτικό πρόγραμμα. Οι δανειστικές συλλογές μπορεί να περιλαμβάνουν: αυθεντικά μουσειακά αντικείμενα ή τμήματά τους (π.χ. όστρακα), αναπαραστάσεις-εκμαγεία μουσειακών αντικειμένων,

Πληροφοριακό υλικό για μουσειοπαιδαγωγικές δραστηριότητες (Γερμανία).

συλλογές με διαφάνειες, αφίσες, οπτικοακουστικό υλικό (βίντεο, κασέτες), έντυπα με πληροφορίες για τα περιεχόμενα και οδηγίες χρήσης, κάρτες, παιχνίδια (παζλ).

δ. **Εκπαιδευτικά πακέτα-φόκελοι για τον εκπαιδευτικό.** Ένα μεγάλο μέρος της εκπαιδευτικής πολιτικής των μουσείων, αρχαιολογικών και άλλων, αλλά και των υπόλοιπων πολιτιστικών φορέων στη Μ. Βρετανία (πινακοθήκες, οργανωμένοι αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία, ιστορικά κτίρια) στηρίζεται στην παραγωγή οργανωμένου εκπαιδευτικού υλικού – εκπαιδευτικών πακέτων (teacher's packs) –, τα οποία αποστέλλονται στους εκπαιδευτικούς με σκοπό να τα χρησιμοποιήσουν κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στο μουσείο. Βασική αρχή των πακέτων αυτών είναι ότι η επίσκεψη των μαθητών στο μουσείο πρέπει να συνδέεται άμεσα με τα γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονται στο σχολείο, με βάση πάντα το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα. Εκτός από τα εκπαιδευτικά πακέτα που το περιεχόμενό τους συνδέεται με το γνωστικό αντικείμενο της ιστορίας, πολλές φορές τα αρχαιολογικά, εθνογραφικά-λαογραφικά, ιστορικά μουσεία και τα μουσεία φυσικής ιστορίας σχεδιάζουν πακέτα τα οποία συνδέονται και με άλλα γνωστικά αντικείμενα (γεωγραφία, τέχνη, τεχνολογία, θεατρική αγωγή, φυσικές επιστήμες, μαθηματικά, γλώσσα). Η μορφή των πακέτων εξαρτάται άμεσα από τις συλλογές και τις δυνατότητες των μουσείων. Τέλος, η παραγωγή των εκπαιδευτικών

Έντυπα για μαθητές (Γερμανία).

Φύλλα εργασίας για μαθητές (Γερμανία).

πακέτων υπόκειται σε μια πολύ προσεκτική διαδικασία ελέγχου/αξιολόγησης, η οποία προβλέπει αρκετές φορές ένα δικασματικό στάδιο πριν από την τελική τους κυκλοφορία και διανομή.

ε. Άλλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Τα βρετανικά μουσεία παρουσιάζουν την αρχαιολογία στους μαθητές και με μια σειρά από άλλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, όπως η διήγηση ιστοριών (storytelling) από εμψυχωτές ή από ηθοποιούς, τα θεατρικά δράματα από τους μαθητές, η ξενάγηση με τη μορφή θεατρικών δράματων από εμψυχωτές, ή η χρήση χώρων πολλαπλών δραστηριοτήτων³.

Εκπαιδευτική πολιτική σε αρχαιολογικούς χώρους και πάρκα

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι εκπαιδευτικές δυνατότητες που προσφέρουν οι αρχαιολογικοί χώροι, κυρίως όσοι έχουν αποκατασταθεί αρχιτεκτονικά, αλλά και οι θέσεις όπου δοκιμάζονται και εφαρμόζονται πειραματικές μορφές αρχαιολογίας. Και στην περίπτωση αυτή επιδιώκεται η συνεργασία των εκπαιδευτικών με τους αρχαιολόγους. Επιδιώχεται επίσης να συνδεθεί η επίσκεψη των μαθητών με το αναλυτικό πρόγραμμα (Stone - Planet 1999: 11-12) μέσα από δραστηριότητες που στοχεύουν στη διεπιστημονική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων (γεωγραφία, σχέδιο, τεχνολογία, φυσικές επιστήμες, μαθηματικά, γλώσσα, πληροφορική, θρησκευτική αγωγή, τέχνη, μουσική και φυσική αγωγή) (Fowler 1999, Mytton 1999, Reynolds 1999).

Η διάκριση των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων στους παραπάνω χώρους ποικίλλει σημαντικά και εξαρτάται τόσο από τις ιδιαίτερες συνθήκες της κάθε αρχαιολογικής θέσης

όσο και από το παιδαγωγικό σκεπτικό. Οι δραστηριότητες αυτές υλοποιούνται μέσα σε μια ημέρα, αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις που μπορεί να διαρκούν μία ή περισσότερες εβδομάδες (Fowler 1999: 255-256, Blockley 1999: 29-30). Το εκπαιδευτικό υλικό που παράγεται μπορεί να περιλαμβάνει: πληροφοριακό υλικό για τον αρχαιολογικό χώρο, φυλλάδια για συγκεκριμένα θέματα, έντυπο και άλλου είδους υλικό για τους μαθητές (φυλλάδια, φύλλα εργασίας, βιβλία, εκμαγεία κ.λπ.), εκπαιδευτικά πακέτα, πληροφοριακούς οδηγούς της βασικής επίσκεψης για τους εκπαιδευτικούς, κιβώτια ανακαλύψεων (discovery chests) που νοικιάζει ο εκπαιδευτικός για να τα χρησιμοποιήσει με την τάξη του επί τόπου, κατασκευές και αναπαραστάσεις στο χώρο (Fowler 1999: 256, Mytton 1999: 188-189, Reynolds 1999: 133). Στις δραστηριότητες περιλαμβάνονται απλές ξναγήσεις και περιηγήσεις στους διάφορους χώρους, αφήγηση ιστοριών και παραμυθιών, συζητήσεις για διάφορα θέματα σε συνδυασμό με την έκφραση προσωπικών απόψεων, δραστηριότητες αφής (hand on activities) με αρχαιολογικό υλικό (Fowler 1999: 255-256, Keen 1999: 236, Reynolds 1999: 133), αλλά και δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από περισσότερο ενεργητικές μορφές μάθησης. Επίσης, σε κάποια προγράμματα γίνεται προσπάθεια συνεργασίας με την τοπική κοινωνία (για παράδειγμα, Fowler 1999: 255-256).

Τα θέματα που παρουσιάζονται ποικίλλουν σημαντικά και έχουν άλλοτε γενικό χαρακτήρα και άλλοτε καθαρά εξειδικευμένο: όψεις και θέμα-

Κατοσκευές για μαθητές (Γερμανία).

Έντυπα για μαθητές (Γερμανία).

τα της καθημερινής ζωής, της οικονομίας, της αρχιτεκτονικής και της τεχνολογίας για τις διάφορες περιόδους της βρετανικής ιστορίας (πρωϊστορία, Ρωμαίοι, Αγγλοσάξονες και Βικινγκς, μεσαιώνας και νεότερη εποχή), μεσαιωνικοί μύθοι και θρύλλοι.

Η συμβολή του English Heritage*

Εκτός από την εκπαιδευτική πολιτική των μουσείων, σημαντική συμβολή στην προώθηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία, πάντα σε άμεση σύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα, έχει το English Heritage. Το τμήμα εκπαίδευσης του English Heritage αποτελείται κυρίως από εκπαιδευτικούς με αυξημένα προσόντα και διδακτική εμπειρία. Βασική επιδίωξη του συγκεκριμένου φορέα είναι η ενθάρρυνση και η κατάλληλη προετοιμασία των εκπαιδευτικών, ώστε να χρησιμοποιούν το ιστορικό περιβάλλον σε σύνδεση με όλα τα θέματα που διδάσκονται στο σχολικό πρόγραμμα. Οι δραστηριότητες του English Heritage περιλαμβάνουν την παραγωγή υλικού για εκπαιδευτικούς, αλλά και την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, ώστε να χρησιμοποιούν κατάλληλα τους αρχαιολογικούς χώρους, το ιστορικό περιβάλλον και τα μνημεία (Copeland 1993). Πιο συγκεκριμένα, το English Heritage παράγει μια μεγάλη σειρά από έντυπα, εποπτικό, ψηφιακό υλικό, καθώς και βίντεο, ώστε να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς να χρησιμοποιήσουν τα αρχαία μνημεία, τις αρχαιολογικές ανασκαφές και τα τοπία του παρελθόντος στο σχολείο⁴. Για την ενημέρωση των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται εκπαιδευτικές δραστηριότητες που σχετίζονται είτε με τον ανασκαμμένο χώρο είτε με τα αντικείμενα που βρέθηκαν σ' αυτόν. Η ενημέρωση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών γίνεται σε τοπικό επίπεδο με ειδικά επιμορφωτικά σεμινάρια.

Συμπεράσματα

Από την παραπάνω καταγραφή της εκπαιδευτικής πολιτικής των βρετανικών μουσείων, αρχαιολογικών χώρων και άλλων φορέων που ασχολούνται με την παρουσίαση του αρχαιολογικού παρελθόντος στο μαθητικό κυρίως κοινό, προκύπτουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα:

1. Η εκπαιδευτική πολιτική των βρετανικών αρχαιολογικών μουσείων και χώρων εντάσσεται σε μια ευρύτερη επικοινωνιακή πολιτική, όπου οι υπεύθυνοι ενδιαφέρονται να προσελκύσουν όσο το δυνατόν περισσότερες ομάδες κοινού και να ανταποκριθούν στις ανάγκες τους.
2. Γενικό χαρακτηριστικό της μουσειοπαιδαγωγικής πολιτικής των βρετανικών μουσείων και των άλλων φορέων είναι η προσπάθεια για άμεση και αποτελεσματική σύνδεση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που προσφέρονται με τους στόχους και τα περιεχόμενα του Εθνικού Αναλυτικού Προγράμματος, το οποίο προβλέπει την επαφή των σχολείων με χώρους πολιτιστικής αναφοράς.
3. Παρόλο που τα μουσεία και οι άλλοι φορείς σχεδιάζουν τις εκπαιδευτικές δραστηριότητές τους, οι εκπαιδευτικοί έχουν τον κύριο λόγο στην τελική υλοποίηση των δραστηριοτήτων αυτών. Σ' αυτή τη λογική στηρίζονται τα εκπαιδευτικά πακέτα και οι δωρεάν συλλογές.
4. Μεγάλη βαρύτητα δίνεται στη διαθεματική προσέγγιση των μουσειακών αντικειμένων, σύμφωνα πάντα με τις απαιτήσεις του Εθνικού Αναλυτικού Προγράμματος.
5. Συχνά οργανώνονται από τα μουσεία ενημερωτικά σεμινάρια, με στόχο την παροχή βοήθειας και την οικοδόμηση μιας πιο στενής σχέσης με τους εκπαιδευτικούς.
6. Σημαντικό χαρακτηριστικό της εκπαιδευτικής πολιτικής των μουσείων είναι οι πολλαπλές δυνατότητες που προσφέρουν στα σχολεία, ως

προς την επιλογή της μορφής των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, του χώρου και του χρόνου στον οποίο θα τις υλοποιήσουν.

7. Σημαντικός είναι και ο ρόλος του English Heritage, που εκδίδει έντυπα για τους περισσότερους αρχαιολογικούς χώρους που είναι στην αρμοδιότητά του. Τα έντυπα αυτά απευθύνονται στους εκπαιδευτικούς και περιλαμβάνουν κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό, ώστε να οργανώσουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες για τις τάξεις τους στους χώρους αυτούς.

Γερμανία

Μορφές οργάνωσης

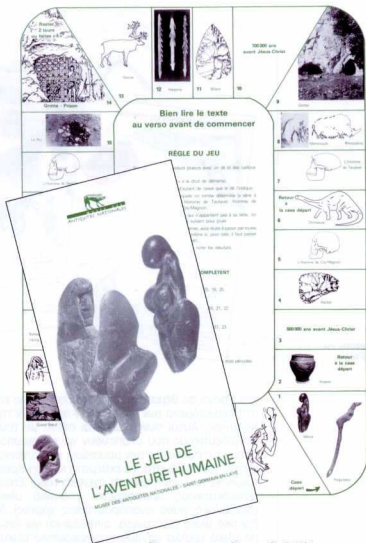
Η έρευνα της γερμανικής εμπειρίας⁵ σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Πολιτισμού σε μουσειακούς χώρους έδειξε ότι υπάρχουν δύο διαφορετικές οργανωτικές μορφές (Weschenfelder - Zacharias 1992: 33):

α. εκπαιδευτικές δραστηριότητες οι οποίες σχεδιάζονται και υλοποιούνται από τα εκπαιδευτικά τμήματα των μουσείων και αναφέρονται στις συλλογές τους ή σε εξωτερικούς χώρους που σχετίζονται άμεσα με αυτά.

β. εκπαιδευτικές δραστηριότητες που οργανώνονται από μουσειοπαιδαγωγικά κέντρα-υπηρεσίες, οι οποίες αναλαμβάνουν συνολικά την εκπαιδευτική υποστήριξη όλων των μουσείων (αρχαιολογικών, ιστορικών, πινακοθηκών, εθνολογικών κ.α.), μνημείων, αρχαιολογικών και άλλων εκθεσιακών χώρων μιας πόλης ή μιας ευρύτερης περιοχής⁶.

Αποδέκτες και εκπαιδευτικές προσφορές

Χαρακτηριστικό όλων των φορέων, ανεξάρτητα από την οργανωτική τους μορφή, είναι ότι προ-

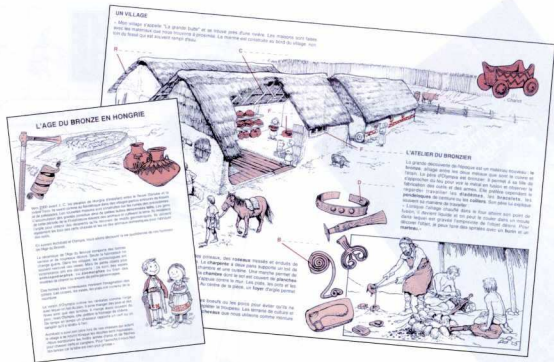

Έντυπο και επηρεπέζο παιχνίδι (Γαλλία).

σφέρουν εκπαιδευτικές υπηρεσίες που απευθύνονται σε κοινό διαφορετικών ηλικιακών ομάδων (προσχολική ηλικία έως υπερηλικές), αν και οι σχολικές τάξεις αποτελούν τον πιο σημαντικό αποδέκτη των εκπαιδευτικών τους προσφορών.

Οι εκπαιδευτικές προσφορές του Μουσειοπαιδαγωγικού Κέντρου του Μονάχου (Εκπαιδευτικά προγράμματα, εκδόσεις και εκθέσεις) απευθύνονται αποκλειστικά και εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης και χαρακτηρίζονται από την ισχυρή σύνδεσή τους με το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα (MPZ 1998). Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η Μουσειοπαιδαγωγική Υπηρεσία της περιοχής του Βεστφάλεν, η οποία, εκτός από το σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολικές τάξεις, την οργάνωση δράσεων, την παραγωγή ενημερωτικού και οπτικοακουστικού υλικού, οργανώνει και εκπαιδευτικές εκθέσεις (Landchaftsverband Westfalen-Lippe 1992).

Διασύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων επιδιώκεται και με το μοντέλο του «Μουσειοσχολείου», το οποίο υλοποιείται από τη Μουσειοπαιδαγωγική Υπηρεσία των Μουσείων της Κολωνίας, παράλληλα με μια μεγάλη ποικιλία άλλων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (MDS 1998). Χαρακτηριστικό του μοντέλου αυτού είναι ότι υπευθυνοί για τη λειτουργία του είναι εκπαιδευτικοί αποσπασμένοι από το σχολείο. Γι' αυτόν το λόγο έχουν επιμρφωθεί για

ένα χρόνο σε θέματα μουσειοπαιδαγωγικής και στα περιεχόμενα των μουσειακών συλλογών της Κολωνίας. Αυτοί συνεργάζονται στενά με τους εκπαιδευτικούς που σκοπεύουν να χρησιμοποιήσουν τις συλλογές των μουσείων, και συνεννοούνται για τα θέματα, τα εκθέματα και την προετοιμασία των μαθητών στη σχολική τάξη. Στους εκπαιδευτικούς προσφέρεται εποπτικό υλικό (διαφάνειες, βίντεο, αναπαραστάσεις, χάρτες), διδακτικό υλικό (κοστούμια, αντικείμενα) και έντυπο υλικό (φύλλα εργασίας, ενημερωτικό υλικό). Η διαφορά των προγραμμάτων του «Μουσειο-σχολείου» συνίσταται στο γεγονός ότι πρόκειται για μάθημα στο μουσείο ή σε αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους, όπου ο εκπαιδευτικός συμμετέχει στις φάσεις σχεδιασμού, διεξαγωγής και αξιολόγησης (Hüftel - Noelke, 1998).

Αποδέκτες: εκπαιδευτικοί

Οι υπηρεσίες μεμονωμένων μουσείων αλλά και οι μουσειοπαιδαγωγικοί φορείς οργανώνουν για τους εκπαιδευτικούς *επιμορφωτικά σεμινάρια*? σχετικά με τα περιεχόμενα των μουσειακών τους συλλογών και με τη διδακτική τους προσέγγιση. Οι φορείς εκδίδουν *ενημερωτικό υλικό* για τους εκπαιδευτικούς, που μπορεί να έχει τη μορφή ενός απλού φυλλαδίου με σύντομη περιγραφή των εκπαιδευτικών προσφορών (θέματα, μέθοδοι, ηλικιακές ομάδες, μαθήματα αναλυτικού προγράμματος, διάκριση), καθώς και πληροφορίες για τους τρόπους οργάνωσης των επισκεψέων. Προσφέρονται όμως και αναλυτικά ενημερωτικά έντυπα, με βάση τα οποία μπορούν να προετοιμάσουν τα παιδιά για την επίσκεψή τους στο μουσείο, να υλοποιήσουν μόνοι τους ένα πρόγραμμα στο μουσείο ή και να εντάξουν την επίσκεψη σε έναν ευρύτερο κύκλο μαθημάτων. Ακόμη και στα μεμονωμένα μουσεία παρατηρείται πολύ μεγάλη ποικιλία εκπαιδευτικών προγραμμάτων, σε σχέση τόσο με τα θέματα όσο και με τα είδη των δραστηριοτήτων, γεγονός που δίνει τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να επιλέγουν προγράμματα ανάλογα με τις ιδι-

αιρότητες, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες της τάξης τους.

Μ' αυτόν τον τρόπο τα μουσεία και οι φορείς φαίνεται ότι αναπτύσσουν μια στενή σχέση με τους εκπαιδευτικούς, δίνοντάς τους την ευκαιρία να εμπλέκονται ουσιαστικά στις εκπαιδευτικές διαδικασίες των μουσείων.

Αποδέκτες: μαθητές

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που απευθύνονται για σχολικές τάξεις διακρίνονται σε δύο είδη:

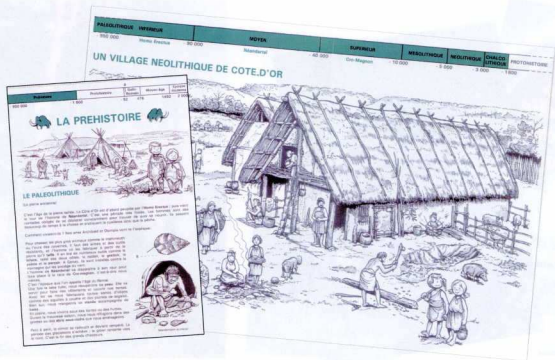
α. Εκπαιδευτικά προγράμματα που σχεδιάζονται και διεξάγονται από τους μουσειοπαιδαγωγούς και πραγματοποιούνται στα μουσεία ή σε εξωτερικούς χώρους που συνδέονται άμεσα μ' αυτά.
β. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες που διεξάγονται από τους εκπαιδευτικούς στους εκθεσιακούς χώρους, σε αρχαιολογικές θέσεις και μνημεία ή/και στη σχολική τάξη, με βάση ειδικό εκπαιδευτικό υλικό.

Τα μουσεία και οι φορείς προσφέρουν για τους μαθητές όλων των βαθμίδων:

α. **Εξαγήσεις.** Όλα τα μουσεία προσφέρουν ξεναγήσεις για συγκεκριμένες θεματικές ενότητες των μουσειακών συλλογών που απευθύνονται και σε μαθητές σχολικών τάξεων.

β. **Εκπαιδευτικά προγράμματα (μάθημα-αυξήτηση).** Τα εκπαιδευτικά προγράμματα ή μαθήματα-αυξήσεις, όπως συχνά ονομάζονται, περιλαμβάνουν επεξεργασία συγκεκριμένων θεμάτων μέσα από την προσέγγιση επιλεγμένων μουσειακών αντικειμένων. Τα προγράμματα αυτά συνδέονται τις περισσότερες φορές με μια μεγάλη ποικιλία μορφών δημιουργικής δραστηριότητας για τους μαθητές.

γ. **Έντυπο υλικό.** Τα περισσότερα μουσεία προσφέρουν φύλλα εργασίας για συγκεκριμένες θεματικές ενότητες, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στο μουσείο με την υποστήριξη του εκπαιδευτικού ή του μουσειοπαιδαγωγού. Επίσης, παράγονται έντυπα με τη μορφή παιδικού καταλό-

γου/οδηγού, τα οποία περιέχουν σύντομα κείμενα με κατάλληλη εικονογράφηση και ερωτήσεις για τους μαθητές.

δ. **Video και σειρές διαφανειών.** Τα μουσεία και οι φορείς παράγουν οπτικοακουστικό υλικό, το οποίο δανείζουν στα σχολεία, με στόχο να προετοιμαστούν οι μαθητές για την επίσκεψή τους στο μουσείο, αλλά και για να εμβαθύνουν στη θεματική μετά την επίσκεψη.

ε. **Μουσειοσκευές.** Με στόχο το δανεισμό και την επεξεργασία θεματικών εννοιών μέσα στη σχολική τάξη, ορισμένα μουσεία παράγουν μουσειοσκευές οι οποίες, εκτός από εποπτικό υλικό και αντίγραφα, συχνά περιλαμβάνουν συλλογές με υλικά δραματοποίησης.

στ. **Εκπαιδευτικές εκθέσεις.** Οι εκπαιδευτικές εκθέσεις αποτελούν έναν τομέα επέκτασης των μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων, στον οποίο στοχεύουν οι φορείς και τα μουσεία. Ήδη από τη δεκαετία του '70 αναπτύχθηκε μια πρακτική για τη διοργάνωση εκπαιδευτικών εκθέσεων από τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες των μουσείων, με συγκεκριμένες θεματικές και για συγκεκριμένες ομάδες αποδέκτών⁸.

ζ. **Projects.** Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες οι εκπαιδευτικοί, σε συνεργασία με τους μουσειοπαιδαγωγούς, δημιουργούν ένα project που χρονικά μπορεί να εκτείνεται σε μερικές μέρες ή και εβδομάδες. Επίσης, projects διοργανώνονται σε ανοιχτά μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, κατά τη διάρκεια των οποίων οι μαθητές, για ορισμένες μέρες, προσεγγίζουν βιωματικά στοιχεία της καθημερινής ζωής μιας ιστορικής περιόδου⁹.

Παιδαγωγικές μέθοδοι

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα στη Γερμανία παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία στην εφαρμογή μεθόδων προσέγγισης του μουσειακού υλικού, καθώς χρησιμοποιείται συνδυασμός μεθόδων (ξενάγηση, παρατήρηση-προσέγγιση αντικειμένων, έρευνα, επίδειξη από ειδικούς, δραματοποίηση, δημιουργική έκφραση) και μορφών ερ-

γασίας και επικοινωνίας (ατομική, εταιρική και ομαδική). Ενδιαφέρον είναι ότι στα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα γίνεται προσπάθεια να συνδέονται τα περιεχόμενα με κάποια μορφή προσωπικής δημιουργικής έκφρασης των μαθητών.

Θέματα-περιεχόμενα των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων

Όσον αφορά τις θεματικές ενότητες των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπως είναι φυσικό, έχουν ως αφετηρία τα περιεχόμενα των συλλογών του μουσείου, αλλά διακρίνεται και η προσπάθεια διασύνδεσής τους με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των ηλικιακών ομάδων στις οποίες απευθύνονται, καθώς και με το αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα. Χαρακτηριστική είναι η μεγάλη ποικιλία θεμάτων των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Σε σχέση με τα αρχαιολογικού περιεχόμενου προγράμματα, έμφαση δίνεται σε θέματα τοπικής ιστορίας, καθημερινής ζωής και τεχνολογίας. Πολλές φορές παρατηρείται προσπάθεια να προσεγγίζονται τα θέματα διαχρονικά. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα του «ανοιχτού μουσείου» Oerlinghausen (Andraschko - Dietermann 1991), που αφορούν την πειραματική αρχαιολογία, στην οποία οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να μετρήουν ενεργητικά στη διαδικασία της μάθησης και να προσεγγίζουν βιωματικά το παρελθόν.

Συμπεράσματα

Όπως προκύπτει από τη μελέτη της γερμανικής εμπειρίας, η εκπαιδευτική πολιτική των γερμανικών μουσείων έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

1. Δεν υπάρχει μια κρατική συγκεντρωτική δομή οργάνωσης των μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων. Στις περιπτώσεις των μουσειοπαιδαγωγικών υπηρεσιών εκφράζεται μια κοινή εκπαιδευτική πολιτική.
2. Η επικοινωνία των μουσείων με το κοινό δεν περιορίζεται μόνο σε σχολικές τάξεις, αλλά εκτείνεται και σε άλλες ομάδες κοινού, σε παιδι-

Ενημερωτικά έντυπα για εκπαιδευτικούς και μαθητές (Γαλλία).

Έντυπο μουσείου (Γαλλία).

μεμονωμένους επισκέπτες, σε εφήβους και ενήλικες, σε άτομα με ειδικές ανάγκες.

3. Όσον αφορά τις σχολικές ομάδες, παρατηρείται μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων, με μεγάλο εύρος θεμάτων, με ποικιλία συνδυασμών μεθόδων, που δίνουν στους εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα να επιλέξουν αυτές που ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τις ιδιαιτερότητες της σχολικής τους τάξης.

4. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, το γεγονός ότι οι μουσειοπαιδαγωγικές προσφορές δεν περιορίζονται μόνο σε δράσεις που πραγματοποιούνται στους ήδη διαμορφωμένους μουσειακούς χώρους, αλλά επεκτείνονται και στην παιδαγωγική διαμόρφωση των μουσειακών χώρων με τη δημιουργία εκπαιδευτικών εκθέσεων.

5. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η στενή συνεργασία την οποία τα μουσεία φροντίζουν να έχουν με τους εκπαιδευτικούς, η οποία πραγματοποιείται τόσο με την ενημέρωσή τους όσο και με την οργάνωση επιμνημονεύσιμων σεμιναρίων.

6. Οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση των διαφόρων προγραμμάτων (ακόμα και με αποστάσεις εκπαιδευτικών στα μουσεία).

7. Οι σχολικές τάξεις έχουν τη ευκαιρία να εμβαθύνουν στην επεξεργασία των μουσειακών περιεχομένων μέσα από τη συμμετοχή τους σε προγράμματα μεγάλης διάρκειας (projects).

Γαλλία

Στο ερευνητικό πρόγραμμα ανταποκρίθηκαν 12 αρχαιολογικά μουσεία της Γαλλίας, αποστέλλοντας πληροφοριακό υλικό σχετικό με τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα Πολιτισμού. Αν και το μικρό αυτό δείγμα παρέχει μια πολύ αποσπασματική εικόνα της δράσης των γαλλικών μουσείων στον τομέα αυτόν, ωστόσο επιτρέπει να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα και να ομαδοποιηθούν κάποια γενικά χαρακτηριστικά της μορφής των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στη Γαλλία.

Ηλικιακές κατηγορίες κοινού

Τα μουσεία, στην πλειονότητά τους, μεριμνούν για όλες τις ηλικιακές ομάδες παιδικού και νεανικού κοινού, ξεκινώντας από τη νηπιακή ηλικία και φτάνοντας μέχρι την τελευταία τάξη του Λυκείου, υλοποιώντας εκπαιδευτικά προγράμματα. Σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες και για ενήλικες ή για φοιτητές. Σε όλα όμως τα μουσεία εμφανίζεται σημαντική ενδιαφέρον για την ηλικιακή ομάδα 8-13 ετών.

Εκπαιδευτικές δραστηριότητες μουσείων

Τα είδη των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που συναντώνται στα μουσεία της Γαλλίας χαρακτηρίζονται συνολικά από αρκετά μεγάλη ποικιλία, τόσο ως προς τα θέματα, όσο και ως προς τις μεθόδους και τη διάρθρωσή τους.

Τρεις είναι οι μορφές προγραμμάτων που συναντώνται στα περισσότερα μουσεία:

α. **Ενέγηση-θεματική περιήγηση:** η συνήθης μορφή τους περιλαμβάνει ξενάγηση από ξεναγό ή μουσειοπαιδαγωγό του μουσείου με αένα μια ορισμένη θεματική ενότητα. Η διάρκειά τους είναι περίπου δύο ώρες.

β. **«Ατελιέ»:** ξενάγηση-θεματική περιήγηση και σχετικό εργαστήρι. Πρόκειται για το χαρακτηριστικότερο τύπο εκπαιδευτικής δραστηριότητας στη Γαλλία. Στο πρώτο μέρος ο/η μουσειοπαιδαγωγός του μουσείου επεξεργάζεται ένα θέμα μαζί με τα παιδιά, τα οποία πολύ συχνά καλούνται να συμπληρώσουν στη συνέχεια ένα φύλλο εργασίας βάσει αυτών που είδαν και άκουσαν. Στο δεύτερο μέρος ακολουθεί δημιουργικό εργαστήριο με σχετικό θέμα. Ο μέσος όρος διάρκειας είναι μιάμιση ή δύο ώρες.

γ. **Προγράμματα ελεύθερου χρόνου:** τα προγράμματα αυτά διεξάγονται τόσο κατά τις σχολικές διακοπές και αργίες όσο και κάθε Τετάρτη, μέρα σχολικής αργίας στη Γαλλία. Απευθύνονται κατεξοχήν στους ελεύθερους επισκέπτες του μουσείου και έχουν τη διάρθρωση των «ατελιέ», όπως ήδη περιγράφηκαν.

Πέρα από τα παραπάνω, που μοιάζουν να αποτελούν τα τυπικά παραδείγματα εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη γαλλική πραγματικότητα, συναντάμε δύο ακόμη μορφές:

I. Τα «διαφοροποιημένα» εκπαιδευτικά προγράμματα, που αποτελούν μεμονωμένες περιπτώσεις. Στα προγράμματα αυτά ο ρόλος που δίνεται στον εκπαιδευτικό είναι αναβαθμισμένος και διευρυνόμενος, χωρίς όμως να πάει κι εδώ να είναι κατευθυνόμενος. Από άποψη χρόνου, τα προγράμματα αυτά δεν εντάσσονται στο πλαίσιο των δύο ωρών, ενώ ο τόπος διεξαγωγής τους είναι η σχολική τάξη σε συνδυασμό με το μουσείο, όπου προβλέπονται μία ή περισσότερες επισκέψεις. Τα επιμέρους χαρακτηριστικά του κάθε προγράμματος ποικίλλουν ανάλογα με το μουσείο.

II. Οι εναλλακτικές δραστηριότητες, που περιλαμβάνονται τα εξής:

α) **Αρχαιολογικές διαδρομές στην πόλη** με τη συνοδεία ξενάγησης του μουσείου, οι οποίες οργανώνονται παράλληλα με τα εκπαιδευτικά προγράμματα.

β) **Θεατρικά-μουσικά δρώμενα για παιδιά** με αφηγητή ένα έκθεμα.

γ) **Εργαστήρια «ατελούς» πειραματικής αρχαιολογίας και συμμετοχής σε εικονική ανασκαφή** (π.χ. στο μουσείο του Neumours). Η ιδιαιτερότητα τους έγκειται στο γεγονός ότι κατά τις καλοκαιρινές διακοπές λειτουργούν και εκτός μουσείου, στα «Κέντρα Ελεύθερου Χρόνου», όπου προσαρμόζονται στις διαφορετικές συνθήκες της ανασκαφής και του χώρου. Τα προγράμματα αυτά απευθύνονται σε παιδιά που δεν φεύγουν για διακοπές το καλοκαίρι και τα οποία συμμετέχουν στις προβλεπόμενες δραστηριότητες υπό την καθοδήγηση φοιτητών αρχαιολογίας που επιμorfώνονται με ειδικά σεμινάρια. Τέλος, υπάρχουν κάποια προγράμματα ορισμένα χαρακτηριστικά των οποίων (για παράδειγμα, η διαθεματική προσέγγιση και η ελευθερία δράσης για τον εκπαιδευτικό και κυρίως για τους μαθητές), εμπνέουν στη φιλοσοφία της «middle school project».

Παιδαγωγικές μέθοδοι

Στο σύνολο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των γαλλικών μουσείων εφαρμόζεται ποικιλία παιδαγωγικών μεθόδων (ξενάγηση, παρατήρηση-προσέγγιση αντικειμένων, έρευνα, επίδειξη από ειδικούς, δραματοποίηση, δημιουργική έκφραση). Τύποι οι μέθοδοι που επιλέγονται όσο και οι συνδυασμοί τους ποικίλλουν ανάλογα με το μουσείο¹⁰.

Μέσα υλοποίησης των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων

Κάθε μουσείο μεριμνά για την έκδοση έντυπου υλικού υποστήριξης των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων, το οποίο διακρίνεται στις παρακάτω κατηγορίες:

α) **Φύλλα εργασίας**, τα οποία συμπληρώνονται από τα παιδιά σε αίθουσες του μουσείου. Στις περισσότερες περιπτώσεις η δραστηριότητα αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο ενός «ατελούς», κυρίως μετά την ξενάγηση-θεματική περιήγηση.

β) **Πληροφορικό υλικό για τον εκπαιδευτικό**, που στην πληρoστέρη μορφή του έχει τη μορφή βιβλίου-φακέλου με πληροφορίες για το μουσείο,

τη μία ή περισσότερες χρονικές περιόδους που αντιπροσωπεύονται σε αυτό, καθώς και για τα ίδια τα εκθέματα. Επίσης, περιέχει φύλλα εργασίας για τους μαθητές, όπως και τρόπους προετοιμασίας της επίσκεψης ή της μετέπειτα επεξεργασίας της μέσα στην τάξη.

γ) **Έντυπα για τους ελεύθερους επισκέπτες**. Απευθύνονται συνήθως στον ενήλικο που συνοδεύει τον νεαρό επισκέπτη, και λειτουργούν βοηθητικά κατά την περιήγηση στο μουσείο.

Επίσης, τα αρχαιολογικά μουσεία χρησιμοποιούν **διαφάνειες, ταινίες**, που συχνά πλαίσιαίνουν και εμπλουτίζουν την επίσκεψη, **μακέτες και αυθεντικά αντικείμενα**, που τα παιδιά μπορούν να αγγίξουν και να εξετάσουν.

Θέματα και τρόπος προσέγγισης τους

Συνολικά υπάρχει μεγάλη ποικιλία στη θεματολογία. Η επιλογή των θεμάτων εξαρτάται από τα εκθέματα του μουσείου και τη χρονική περίοδο στην οποία εντάσσονται. Σε γενικές γραμμές, παρατηρείται προοιμιαία σύνδεση των προσφερόμενων εκπαιδευτικών προγραμμάτων με το αναλυτικό πρόγραμμα της κάθε τάξης. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα θέματα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για μαθητές είναι κοινά για όλες τις ηλικίες και προσαρμόζονται κάθε φορά ανάλογα με το γνωστικό επίπεδο των μαθητών. Κατά την πραγμάτευση του θέματος η προσέγγιση των αντικειμένων είναι συνήθως γνωστική. Σε μουσεία όμως που προσεγγίζουν αισθητικά τα εκθέματά τους, και συνεπώς δέχονται από τη λογική της ιστορίας της τέχνης (Μουσείο του Λούβρου, Μουσείο των Μεσαιωνικών Χρόνων στο Παρίσι), τα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορεί να υιοθετούν και αντίστοιχη προσέγγιση. Τα πιο συνθηματικά θέματα αφορούν την τέχνη, την αρχιτεκτονική και την καθημερινή ζωή. Μια ιδιαίτερη κατηγορία θεμάτων επικεντρώνεται στην επιστήμη της αρχαιολογίας. Πιο συγκεκριμένα, συναντώνται θέματα όπως η κεραμική, η δένδροχρονολόγηση, η παλαιολιθολογία, καθώς και το ανασκαφικό έργο, η μελέτη των ευρημάτων και η ερμηνεία τους.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Ο συνθέτοτερος τύπος εκπαιδευτικών προγραμμάτων στη Γαλλία, το «ατελές», προβλέπει την απλή συμμετοχή του εκπαιδευτικού. Σε κάποιες περιπτώσεις, το μουσείο προνοεί για την ενημέρωσή του πριν από την επίσκεψη, είτε με ειδικά πληροφοριακά έντυπα είτε βάσει συναντήσεων με τα αρμόδια μέλη του τμήματος εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Οι συναντήσεις αυτές μπορούν να έχουν τη μορφή επιμorfωτικών σεμιναρίων με περιήγηση στα εκθέματα που σχετίζονται με τις θεματικές ενότητες (π.χ. Μουσείο του Λούβρου). Όπως προαναφέρθηκε, μερικά μουσεία φροντίζουν για την έκδοση «φακέλου» ή «βιβλίου» για τον εκπαιδευτικό. Ως επί το πλείστον, το πληροφοριακό αυτό υλικό παρέχεται στον εκπαιδευτικό με στόχο την πληρoστέρη ενημέρωσή του, προτού παρακολουθήσει με την τάξη του το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Στα «διαφοροποιημένα εκπαιδευτικά προγράμματα», ως μεμονωμένα παραδείγματα, προβλέπεται ευρύτερη και ουσιαστικότερη συμμετοχή του εκπαιδευτικού.

Βιβλιογραφία

- ANDRASCHKO F., DIETMANN J. (1991), «Museumspädagogik und experimentelle Archäologie im AFM Oerlinghausen», *Archäologisches Museum und Nordwestfälisches Landes-Geschichtliches Museum für Naturkunde und Vorgeschichte*, ο. 159-168.
- ANDRISON C., PLANE P., STONE P. (eds.), *A Teacher's Handbook to Stonehenge*, English Heritage, London.
- BLOCKLEY M. (1999), «Archaeological Reconstructions and the Community in the UK», στο P.G. Stone - P.G. Plane (eds.), *The Constructed Past. Experimental Archaeology, Education and the Public*, Routledge, London / New York, ο. 14-34.
- CHECH A. (1996), «Zur Nutzung didaktischer Ausstellungen - Beispiel Terra Sigillata», στο *Museumspädagogisches Zentrum München* (MPZ) (Hrsg.), *Museum und Schule*, München, ο. 231-234.
- COPELAND T. (1993), *A Teacher's Guide to Geography and the Historic Environment*, English Heritage.
- DURBIN G., MORRIS S., WILKINSON S. (1990), *A Teacher's Guide to Learning from Objects*, English Heritage.
- FÖWLER P. (1999), «Bele's World, UK: The Monk Who Made History», στο P.G. Stone - P.G. Plane (eds.), *The Constructed Past. Experimental Archaeology, Education and the Public*, Routledge, London / New York, ο. 245-257.
- GREENHILL E. (1991), *Writing a Museum Educational Policy*, Leicester University Press, Leicester.
- HILGERS W. (1969), «„Um Unterricht im Jugendalter“, in: 25 Jahre Retraité „Schulen“ am Rheinischen Landesmuseum Bonn», *Berichte aus der Arbeit des Museums 5*, Rheinisches Landesmuseum Bonn, ο. 85-87.
- HURTEN G., NOELKE P. (1968), «Unterricht nach Maß - Die Museumsschule Köln», στο *Museumsdienst Köln* (MD5) (Hrsg.), *Museumsdienst Köln*, Konzepte, Angebote, Themen, Köln, ο. 67-72.
- KEEN J. (1999), «The Ancient Technology Centre, Cranborne, UK: a Reconstruction Site Built for Education», στο P.G. Stone - P.G. Plane (eds.), *The Constructed Past. Experimental Archaeology, Education and the Public*, Routledge, London and New York, ο. 229-244.
- KOLB P. (1968), «Alltag in der römischen Provinz», στο *Museumspädagogisches Zentrum München* (MPZ) (Hrsg.), *Museum und Schule*, München, ο. 214-239.
- LANDSCHAFTSVERBAND WESTFÄLLEN LIPPE (Hrsg.) (1992), *Vorort Museumspädagogik in der Region*, Münster.
- MICHELL S. (eds.) (1995), *Object Lessons: The Role of Museums in the 1990s*, Scottish Museums Council - HMSO, Edinburgh.
- MD5 (Museumsdienst Köln) (Hrsg.) (1968), *Museumspädagogik in Köln*, Konzepte, Angebote, Themen, Köln.
- MPZ (Museumspädagogisches Zentrum München) (Hrsg.) (1968), *Museum und Schule*, München.
- MYTHUM H. (1969), «Pembrokeshire's Past: Natives, Invaders and Welsh History», στο P.G. Stone - P.G. Plane (eds.), *The Constructed Past. Experimental Archaeology, Education and the Public*, Routledge, London / New York, ο. 181-193.

RAYNO, D.S. P. (1998), «Ruler Ancient Egypt», Hamphire, στο P.G. Stone - P.G. Planel (επιμ.), *The Constructed Past. Experimental Archaeology, Education and the Public. Routledge*, London / New York, 124-133.

ROHMEDER, J. (1977), *Methoden und Medien der Museumsarbeit*, Köln.

STONE, P.G. - PLANEL, P.G. (1999), «Introduction», στο P.G. Stone - P.G. Planel (επιμ.), *The Constructed Past. Experimental Archaeology, Education and the Public. Routledge*, London / New York, 1-14.

WATSON, I. (1997), *Hadrian's Wall. English Heritage*.

WEBER, D. (1993), «Die Kerze, eine kleine Gaststätte», *Landchaftsverband Rheinland* 5, Das Rheinische Landesmuseum Bonn, 9-9-96.

WESCHENFELDER, H. - ZACHARIAS, W. (1992), *Handbuch der Museums-pädagogik, Orientierung und Methoden für die Praxis*, Düsseldorf.

Συμπεράσματα

Από τη μελέτη των στοιχείων σχετικά με τη μουσειολογική πρακτική των αρχαιολογικών μουσείων στη Γαλλία, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

1. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες απευθύνονται γενικά σε όλες τις ηλικίες. Ωστόσο, μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στις σχολικές ομάδες όλων των βαθμίδων.
2. Η πιο χαρακτηριστική μορφή προγράμματος για παιδιά είναι η εναγώνη-θεματική περιήγηση, η οποία συνήθως συνοδεύεται από ένα εργαστήριο πρακτικής εφαρμογής «ατελιέ». Τα προγράμματα αυτά σχεδιάζονται και υλοποιούνται από τους υπεύθυνους του μουσείου και διαρκούν περίπου 2 ώρες.
3. Παράλληλα, προσφέρονται δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου για παιδιά όλων των ηλικιών τις Τετάρτες (σχολική αργία), τις άλλες αργίες αλλά και κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού.
4. Κάποια εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν διαφοροποιημένο χαρακτήρα ως προς το χώρο υλοποίησης (μουσείο και σχολείο), τη διηγητική μορφή προσέγγισης των μουσειακών αντικειμένων και τη μεγάλη διάρκεια (έως και ένα έτος).
5. Σε αρκετές περιπτώσεις τα προγράμματα έχουν ως στόχο τη βιωματική μάθηση μέσα από εκπαιδευτικές δραστηριότητες πειραματικής αρχαιολογίας και ανασκαφής.
6. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο ρόλος και η συμμετοχή των εκπαιδευτικών στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των προγραμμάτων είναι τις περισσότερες φορές περιορισμένος.

Σημειώσεις

1. Ιδιαίτερη ευχαριστημένη οφείλουμε στον Arturo Vargas για τη βοήθεια στο στον ηλεκτρονικό σχεδιασμό της βάσης δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε για την καταγραφή και την κωδικοποίηση του υλικού.
2. Μόνο εννιά από τα βρετανικά αρχαιολογικά μουσεία ανταποκρίθηκαν, αποστέλλοντας κυρίως ενημερωτικά φυλλάδια και φυλλάκιες, ενώ απουσίαζαν αναλυτικές πληροφορίες και έντυπα για τις εκπαιδευτικές δραστηριότητές τους, προφανώς επειδή τέτοια έντυπα έχουν τη μορφή εκδόσεων προς πώληση και αποτελούν τρόπο οικονομικής ενίσχυσής τους.
3. Χαρακτηριστικό αυτής της περίπτωσης είναι το «βωμίοιο των ανακαλύψεων» (discovery room) στα μουσεία του Leicester, που έχει ως στόχο την εξοικείωση των μαθητών με τη διαδικασία «επιμνηστικής των δεδομένων», που αποτελείται από το συνολικό πρόγραμμα. Στο βωμίοιο οι μαθητές ανακαλύπτουν πώς ήταν οι μέγιστοι 10.000 χρόνια πριν, δοκιμάζουν ιστορικά ρούχα σε αντήρα, και ανακαλύπτουν ενδιαφέροντες πλευρές του φυσικού κόσμου.
4. Φορέας που ασχολείται με τη διαχείριση της πολιτισμικής πληροφορίας (κυρίως με αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία) στην Αγγλία (σ.τ.ε.).
5. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι τα έντυπα αυτά γράφονται από εκπαιδευτικούς ενώ σχόλια αρχαιολόγων έχουν την ευθύνη της επιστημονικής επιμέλειας των εκδόσεων. Τα έντυπα αυτά περιλαμβάνουν συνήθως μια παρουσίαση της θέσης με παράθεση πληροφοριών, κατόπιν, ακόμη και αναφορές, με σκοπό να ενημερωθεί ο εκπαιδευτικός όσο το δυνατόν πληρέστερα (για παράδειγμα, Anderson et al. 1996, Watson 1997).
6. Από τα 50 μουσεία και φορείς στους οποίους αποστέλλθηκε η ερευνητική ομάδα, απαντήθηκε υλικό 17 μουσείων που ασχολούνται με θέματα αρχαιολογίας. Η παρουσίαση που ακολουθεί βασίζεται τόσο στη μελέτη αυτού του υλικού όσο και σε βιβλιογραφική έρευνα.
7. Τα Μουσείολογικά Κέντρα λειτουργούν, για παράδειγμα, στο Μόναχο (Museums-Pädagogisches Zentrum München), στην Κολωνία (Museumsdienst Köln), στο Βερολίνο (Aussemannt Museumspädagogik/Besucherdienst), στο Αμβούργο (Museums-pädagogischer Dienst Hamburg). Το κέντρο αυτό διαθέτουν ει-

- δικαιώματα συνεργάτες, τόσο στα διαφορετικά επιστημονικά αντικείμενα των μουσειακών συλλογών όσο και σε θέματα μουσειολογικών παιδαγωγικών και διδακτικής της τέχνης. Ακόμα, η υπηρεσία Landesbibliothek Westfalen, Helmer für Museums-pädagogische Aufgaben, μουσειολογολογικά 7 τομικά μουσεία της περιοχής του Westfalen.
8. Η επιμέλωση των εκπαιδευτικών υλικών στην κοινή αρχή που διακρίνεται στους περισσότερους φορείς, δηλαδή ότι οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν την ταύτη τους καλύτερα από κάθε άλλον και έτσι είναι σε θέση να εντοπίσουν με ουσιαστικό τρόπο στο σχολικό μάθημα την επισκευή τους στο μουσείο (Hilgers 1992).
9. Για παράδειγμα εκπαιδευτικών εκδόσεων, βλ. Czech 1998, *Landchaftsverband Westfalen-Lippe* 1992, 46-48, και για σχετική βιβλιογραφία, βλ. Rohmeder 1977, Weschenfelder - Zacharias 1992, 298-315.
9. Για παράδειγμα εφαρμογών «project», βλ. Kolt 1998, Weber 1993.
10. Αξίζει να αναφερθεί η περίπτωση του Αρχαιολογικού Μουσείου της Μασσαλίας, που δίνει βαρύτητα στη βιωματική προσέγγιση. Σης δραστηριότητες του εντάσσονται εκπαιδευτικά προγράμματα («ατελιέ»), που έχουν ως πυρήνα τη συμμετοχή των παιδιών σε εικονική προϊστορική ανασκαφή ή την εξοικείωσή τους με τα μετα-ανασκαφικά στάδια (μελέτη, αποτύπωση και σχεδιασμός οστρούκων).

Archaeology, Museums and Education: The Greek and the International Experience

S. Andreou - K. Kotsakis et al.

The sector of Archaeology and Art History, Department of History and Archaeology, of the Aristotle University of Thessaloniki realized the research program "Investigation of the Greek and International Experience in the Application of Innovative Educational Forms in History and Civilization on Elementary and Secondary Education" from July 1998 to March 2000.

One of the targets of the research program was the clarification of educational activities with archaeological content, which are realized in Greece and are addressed to students of the elementary and secondary education. The procedure produced quite interesting results as regards the planning, realization and evaluation of the educational programs and their special characteristics. The educational programs in Greece, in general terms, use a wide variety of teaching activities and working forms as well as rich teaching aids, and as a result they are more superior than the typical school lessons. In most cases, however, they are fragmentary in content and weak in going deeper in the particular thematic unities. This fact devalizes their potentiality to be incorporated in the educational system as an alternative form of approaching knowledge. This estimation led to the planning and application of educational programs for the two school levels, based on the "method of the project", and to the evaluation of alternative forms of education with archaeological topics.

The investigation of the European experience in the application of the Educational Cultural Programs was also a part of the research program, which aimed at the probing of the museum educational activities in archaeology and the material past. The investigation was addressed to museums and cultural media of Germany, Great Britain and France.

A general characteristic of the policy of the British museums is the effort for direct and effective connection of their educational activities with the national school curriculum. Therefore, although the museums plan their educational programs, it is the teachers who have the last word in their own realization.

The museums' policy in Germany is twofold: a. the educational activities are planned and realized by the educational department of the museums, b. the educational activities are organized by certain services, which undertake the educational support of all the museums. The museums seek to have a close contact and connection with the museums and the teachers.

In France, finally, the most characteristic form of educational program for children combines the conducted tour with the research, the latter being usually complemented with an atelier. These programs belong to the full responsibility of the museum, the role of the teachers usually being a minimal one.